

MICHAEL W. HUGHEY

НЕОКОНЗЕРВАТИВИЗАМ: ПОЛИТИЧКА ИДЕОЛОГИЈА И КЛАСНА СТРУКТУРА У АМЕРИЦИ

Познато је да америчко друштво у последњих неколико година доживљава снажан пробој конзервативних идеја, како се оне уопштено називају. Међутим, оно што је стварно ново јесте само већи политички успех ових идеја. Изузимајући неке мање измене, саме идеје су ту већ најмање два столећа и уистину су познате свакоме ко иоле познаје америчку историју. У економском погледу оне се групишу око принципа класичног либерализма, наглашавајући фискалну умереност, слободно предузетништво, конкуренцију, минимум владине интервенције на тржишту као и поистовећивање јавних добара с пословном добробити. У друштвеном смислу ове идеје подразумевају интегритет традиционалне породице и, у оквиру ње, оданост подели рада између полова, затим оданост војној моћи и борбеној спремности, религији и цркви и, у суштини, протестантским моралним стандардима пристојности и својине.

Свеопшта подршка јавности овим конзервативним идејама није букнула тако нагло само током председничке кампање 1980. године, мада је то општи утисак, без сумње потхрањен склоношћу масовних медија да се усредсређују на неке изузетне догађаје и новости. Први политички израз ускрснућа неких од ових идеја вероватно се може наћи већ у Goldwaterовој кампањи из 1964. године, у којој је Ronald Reagan играо безначајну улогу, а јасно се

може видети и у избору Richarda Nixona на председнички положај 1968. године. Њихов политички успех отада је непрестано лагано растао, постајући све самосвеснији, добија нове наслаге, стављајући нове нагласке и задобијајући уз пут нове групе присталица. Ипак, тај општи утисак је сасвим разумљив, јер је управо крајем седам-десетих и почетком осамдесетих година изгледало да је неоконзервативизам избио на политичку сцену достижући врхунац у одлучујућем избору Ronalda Reagana, у проглашењу његовог мандата и у политици његове администрације.

Ниједна идеологија, ниједан скуп идеја, укључујући ту и неоконзервативизам, није интринсично уверљив искључиво због неодољиве снаге сопственог садржаја. Нема идеологије, вредности или морала који су аутоматски прихватљиви као исправни, добри, истинити, или пак уверљиви. Ма који скуп идеја, да би био прихватљив, мора на неки начин одговарати идеалима, потребама и интересима група које их усвајају и које онда служе као њихови друштвени носиоци. И само преко ових група-носилаца једна идеја може бити друштвено делотворна. Према томе, да би остварила доминацију у друштву, једна идеја или идеологија мора имати одзива у оним групама које имају моћ да та уверења преведу у политичке ставове — било да „та њихова моћ произлази из подршке народа, из могућности принуде, из неких способности које заслужују поштовање, или се пак задобија неким другим средствима”. (Benjamin Nelson)

Ако се овако посматра, да би се разумело политичко ускрснуће неоконзервативних идеја, неопходно је проучавати не само одређене људе и догађаје, већ и друштвену историју како ових идеја, тако и њихових садашњих носилаца, с обзиром на друштвене и структуралне промене у америчком друштву које су те идеје поново довеле на истакнуто место. У том светлу, у излагању које сле-ди имаћемо у виду следећа питања: у којој посебној групи и на каквим основама ове конзервативне идеје имају одјека? Које групе служе као носиоци ових идеја и зашто? Можда је још значајније, будући да ми разматрамо једну очигледно наглу промену политичке климе: шта је довело до тога да ове идеје имају више одјека баш у ово време; зашто је баш сад наступио њихов тренутак? Најзад, који су то друштвени услови и које су то одго-

варајуће промене у идејним и материјалним потребама и интересима посебних друштвених група имале за резултат то да ове групе баш сада прихвате нека од идеолошких начела неоконзервативизма?

У ствари, одмах ћу изрећи своју тврдњу. Подршка неоконзервативизму није дата у једном блоку. Пре се може рећи да се она састоји из необичног колажа друштвених група, од којих неке имају пре супротне него истоветне ставове многим политичким питањима. Уопште узев, желим да укажем на то да неоконзервативизам налази превасходни извор подршке у три различита слоја, који се суштински разликују по основама свог класног и друштвеног положаја, с обзиром на структурални развој америчког друштва. Штавише, ова три слоја, као и различите групе унутар њих, привучени су различитим одликама неоконзервативизма, на основу својих веома различитих потреба и интереса. Историјски гледано чудна врста савеза без преседана објашњава садашњу доминацију конзервативне идеологије. Наравно, овај савез не обухвата читаву основу подршке коју сада уживају конзервативне идеје, али он изгледа заиста указује на њене најважније и најшире изворе.

Америчка готика: традиција и њени носиоци

Првобитни идеолошки извор и значајну политичку подршку неоконзервативизма можемо наћи још у како их је С. Wright Mills назвао, старим средњим класама, које су у америчкој историји обухватале највећи и умногоме најзначајнији слој становништва. (С. Wright Mills, 1951) Почетком XIX века, према Millsovoј процени, близу 80 одсто радне снаге припадало је овом ситнобуржоаском слоју. Отада се тај број стално смањивао из разлога насталих историјским развојем крајем деветнаестог и у двадесетом столећу. Састављене од трговаца некретнинама, независних фармера и успешних пословних људи, старе средње класе су у потпуности доминирале у мањим америчким градовима и у руралним областима све до дубоко у двадесето столеће, а понегде имају велики утицај и данас. Класни положај припадника овог слоја заснивао се на поседовању неког облика производне својине, на пример фарме, бакалнице, малог производног погона

итд. на којој су сами радили и којом су сами управљали, обично уз помоћ читаве породице. Био је то, дакле, слој независних капиталистичких предузетника, припадника средње класе, који су сами себи обезбеђивали посао и меркали „прилику” да се домогну свог комада америчког сна.

Историјски гледано, прерогативи за одређивање, утврђивање и остварење примарних друштвених мерила уважавања, исправног понашања, успеха и неуспеха, увек су припадали друштвено доминантном слоју. И управо као такав слој, током великог дела америчке историје, стара средња класа била је у стању да на разне начине утисне своје сопствене вредности, идеале, схватања и концепције у готово све важније америчке институције, обликујући тако њихову садржину и начин деловања. Путем своје економске и политичке доминације у локалним областима читаве земље, стара средња класа је мерила и вредности живота у малим градовима, па тако и живота у Америци уопште. Њене вредности постале су америчке вредности, њене врлине, америчке врлине.

Добар део вредности, мерила и моралних норми старе средње класе — укључујући част, тачност, вредноћу, самопожртвовање, грађански дух, побожност и самоконтролу — изведени су из протестантског наслеђа,¹ али подршка овим идејама није зависила искључиво од религије. У ствари, етос старе средње класе утиснут је у све институције које је та класа контролисала и истовремено је од њих стално добијао подстицај. Породица, јавне школе и сама црква, на пример, чинили су један институционални триумвират за преношење ових вредности с генерације на генерацију; све ове институције имале су свој део одговорности за усађивање неопходних врлина код деце. Интегритет породице и ауторитет родитеља сматрали су се готово светињом, школе су биле задужене за подучавање моралу и националном поносу као и

¹ „Структуре свести” старе средње класе — ако хоћемо да сузимо употребу Nelsonovog термина више него што је он желео — биле су, а и сада су, углавном протестантске. Nelson је увек наглашавао да протестантска етика није изумрла, већ је наставила да живи на разним нивоима америчког друштва. Ако је она уистину жива, желео бих да тврдим да она онда живи међу припадницима старе средње класе — и то не само у смислу економског етоса, већ и у смислу мање признатог и мање схваћеног друштвеног етоса, који је посветовљен и превреднован у суштинске грађанске врлине.

трима R^2 (основним елементима образовања), а црква је пружала и етичко водство и подсетник да је пакао резервисан за оне који се не држе њених моралних поука.

Док је, како је то Max Weber објаснио, економски садржај „традиционалних” вредности старе средње класе своју идеолошку суштину протестантској етици, (Max Weber) он се развијао и на начине који су били сасвим у складу са световним окружењем живота средње класе. Као мали предузетници, они су обрађивали своју земљу и водили свој посао увек гледајући како би се још ширили и „напредовали”, никако не подносећи било какво мешање у њихове планове или пак ограничења могућности остварења ових планова. Они су неограничену могућност делања у економији прихватили као чињеницу економског живота, изазов за амбициозне и као идеолошко опредељење које се ватрено бранило. Конкуренција је обезбеђивала специфични механизам помоћу кога је та могућност делања поспешивана, али то никако није био морално неутралан или безличан механизам. Конкуренција је више била проба кроз коју се појединац развијао и уједно бивао и награђен. Успех је, као и у неким од старијих, строжијих религиозних ставова, био награда за врлину. Конкуренција је тако служила старој средњој класи и као световна теодицеја богатства, и као гаранција индивидуализма и личне слободе.

Политички садржај вредности старе средње класе увек је укључивао снажну и понекад ватрену компоненту патриотизма, мада са значајним изузетком Југа пре грађанског рата.³ Историјски, основа за националну лојалност и патриотска осећања произлазила је из снажне идентификације средње класе са политичким вредностима и схватањима која су, првенствено захваљујући соп-

² Reading, (w)riting & (a)rithmetic (читање, писање и аритметика). — Прим, прев

³ Амерички југ пре грађанског рата представља посебност у погледу патриотских вредности, јер је он обухватао групе које су биле „непатриотске” због својих робовласничких интереса. Ове групе укључивале су не само богате власнике робова који су тражили робовско царство и изван Сједињених Држава — на пример у Тексасу — већ и ситне земљопоседнике са по неколико робова и имућније фармере чија је регионална визија главне шансе повлачила добитак и за будућност. Наравно, најзад пошто је бол због пораза уминуо, и јужњачка средња класа је пригрлила патриотске вредности, без сумње делом као захтев за поновни улазак у главне токове америчког политичког и економског живота.

ственој друштвеној надмоћи, представљала доминантне принципе америчке политике, утиснуте у све америчке политичке институције. Усвајајући посебно политичку реторику Andrewa Jacksona, који је заступао њене интересе против економских рестрикција и монополистичких привилегија током двадесетих и тридесетих година прошлог века, стара пословна класа малих градова била је у стању да усвоји политички симболизам америчке демократије и да га прилагоди својим потребама, интересима и циљевима. Најзад, на овој основи су и локални предузетници били у стању да се поставе као бранитељи слободе и једнакости, главних стубова америчке демократије. Наравно, за бољестојеће пословне људе мале вароши или независне фармере, та једнакост је значила једнакост у могућностима делања, али исто толико, или чак и више, бригу за политичке гаранције основних грађанских права. Њих је првенствено занимала слобода да се такмиче и да зарађују, и слобода да напредују. За њих је, у ствари, најзначајнија обавеза владе била да сачува и заштити ова економска права и слободе код куће, и да их повремено прошири и изван граница земље. У сваком случају, повезујући *laissez faire* и слободно предузеће с политичким правима и привилегијама, стари варошки слојеви средње класе били су у стању да своју сопствену економску идеологију споје с националним патриотизмом. Управо ова повезаност између економске и политичке идеологије налази израза у познатим McCarthyjevим осудама комунизма као неамеричког, у изједначавању демократије са слободним предузетништвом и примедбама попут оне Calvina Coolidgea, који каже да је „бизнис Америке — бизнис”. Исто тако, управо ова повезаност идентификује слободно предузетништво с американизмом и са типом праведног милитаризма америчке легије, који тежи да створи свет безбедан и за демократију и за вођење послова.

Вредности старе средње класе би преовлађивале у америчком друштву све док би сама средња класа могла да одржи своју локалну доминацију и контролу над америчким институцијама. Историја слојева старе средње класе, међутим, није увек била историја успеха. У ствари, стара средња класа, почев од средине прошлог века, све је више у одступању. И у прошлом столећу био је то слој у опадању.

Почев од деценија након грађанског рата, настављајући све до средине овог века, с великим убрзањем након другог светског рата, једна наизглед неизбежна структурална револуција водила је темељном преображају америчког друштва, (Daniel Bell, 1973) са веома неповољним последицама по стару средњу класу. Можда је најзначајније да је са појмом индустријских магната, крајњим остварењем система конкуренције, америчко друштво доспело до економске централизације, коју карактерише све већа концентрација индустријског и пољопривредног власништва у рукама све мањег броја власника. Године 1976, на пример, 500 највећих корпорација контролисале су целих 72 одсто свих привредних акција у Америци, а проценат радне снаге који је био запослен у пољопривреди спао је са 75 одсто у 1820. на мање од 5 одсто. Резултат оваквог развоја био је да је стара средња класа, као слој ситних поседника, доживљавала постепену експропријацију поседа, па тако и саме основе њеног класног положаја.

Поред тога што јој је класни положај био уздрман, стара средња класа је почињала да губи и у многим областима које су некада биле под њеном контролом. Као друга последица економске централизације, на пример, ванрезидентно власништво постајало је све уобичајеније, и то је за резултат имало ситуацију у којој се многе одлуке од битног значаја за варош и њену заједницу нису доносиле у самој вароши, већ у конференцијским салама великих корпорација. (Thorsten Veblen, 1923; Lloyd Warner, 1974; Arthur J. Vidich i Joseph Bensman, 1968) Политичка моћ, укључујући партијску политику и политичку администрацију, такође је подвргнута централизацији, премештајући се из варошица у велике градове и — како је федерална влада преузимала све већа овлашћења — из држава, на глобални национални ниво. Најзад, чак и у малим варошима, посебно на североистоку и у неким деловима средњег запада, локалну политичку власт преузеле су имигрантске групе. Свака од ових промена донела је са собом даљње умањивање моћи старе средње класе. Како је овај слој пропадао економски и политички, он је истовремено губио не само у својој историјској доминацији у америчким институцијама, већ и у својој способности да дефинише вредности на основу којих би те институције деловале.

Наравно, стара средња класа није напросто пала у заборав да се више никад не чује. У ствари, упркос пропадању на свим нивоима - и бројчано, и економски, и политички - добар део остатака старе средње класе и даље преживљава у руралним областима и малим варошима, посебно на југу, средњем западу и југозападу, који је после осамдесетих година прошлог века постао друга област за настањивање многих из Ајове, Небраске и средњег запада. Економска судбина оних који су преживели и даље умногоме зависи од локалних тржишта, те они теже да буду маргинални у односу на корпоративну привреду. Стара средња класа ипак и даље преживљава.

Међутим, не остаје нетакнута. Посебно, споро пропадање, суочење с новим структуралним развојем, било је довољно да изазове фундаменталне промене у друштвеној психологији старе средње класе, која више није тако оптимистична и самопоуздана, све више се повлачи у себе и одступа. Сама чињеница да је њен пад са доминантних положаја у друштву био постепен и да се наставља већ више од једног века, значи да је ова класа ипак имала доста могућности да увиди своје сопствено пропадање и да покуша да спрече даљу ерозију, па чак и да тај процес преокрене у своју корист. У прошлости, припадници средње класе били су склони да агресивно реагују на то своје пропадање. Стара средња класа увек је била самоуверена у погледу својих права - што је само по себи наслеђе протестантизма. Исто тако, веровала је да је њен начин живота исправан, да су њене моралне вредности исправне и да су средњи слојеви у извесном смислу управо онај изабрани народ, са божанском мисијом коју треба да испуни. Стога, онда када би сматрали да су њихове вредности директно угрожене од стране неког непознатог непријатеља, одговарали су крсташком непомирљивошћу рањеног самољубља, ватрено се залажући за своје вредности у политичкој арени. У овом смислу, покрет против алкохола и прохибиције, став - ништа не знам и разни други изрази америчког нативизма, популизам и, у извесној мери, прогресивизам, Кју Клуке Клан и разни други инциденти фундаменталистичког оживљавања, означавају индигнацију старе средње класе због сопственог пропадања. На сличан начин, као „снабдевачи”, много пре него што је тај термин измишљен, припадници средње класе су се снажно супроставили законима Њу дила и кејнзијани-

зма, страхујући да ће они нарушити аутономију независних пословних људи, разорити слободно предузетништво и америчко економско благо бацити у руке финансијера с Источне обале и бескрупулозних монополиста. Страхујући, такође, да ће нови рат ојачати пипке федералног октопода, који су се већ пружали на основу програма Њу дила на унутрашњем плану и да би рат уз то разбуктао класне и расне сукобе, градске немире и комунистичку побуну, многи припадници старе средње класе снажно су се залагали за изолационизам. Преко организација као што је био Први амерички комитет, који је за лидера имао ни мање ни више до славног авијатичара Charlesa Lindbergha, они су се ватрено супроставили страном мешању уочи другог светског рата и пружили отпор организовању америчког бизниса за ратне припреме, прихватајући војну интервенцију тек онда када нису имали другог избора.⁴ (Justos D. Doenecke, 1979) У неким од ових случајева, стара средња класа изашла је као победник, али то су биле само привремене победе, јер су токови историје били против ње. Ново америчко друштво које се рађало оставило је мало простора за поборнике старог.

У последњих четрдесетак година стара средња класа била је релативно мирна, бар у поређењу с учесталом и интентивном њених налета у ранијим деценијама, од којих смо неке управо навели. Међутим, то не треба узимати као показатељ да се она предала својој судбини или да су њени преостали припадници исувише малобројни да би могли да изазову неке веће политичке таласе. Пре се може рећи да су у времену око другог светског рата њихову пажњу привукле неке друге околности које су претиле да потисну спознају старе средње класе о њеном сопственом пропадању.

Сам други светски рат објединио је готово све друштвене слојеве у колективну солидарност у ратном подухвату. С обзиром на усађени патриотизам, стара средња класа показала је особиту преданост онда када је нација одлучила да се бори; на крају се чак показала обузета осећањем поноса и надмоћи, како због самог исхода рата, тако и због чињенице да је Америка из њега изашла као

⁴ За изванредну историју модерног изолационизма и његовог идеолошког одзива и извора подршке међу старим средњим класама.

доминантна светска нација и у економском и у војном погледу. У очима средње класе Америка је коначно заузела своје право водеће место у светским збивањима.

Након рата, спознаја да је њен начин живота у пропадању, што је иначе могло да доведе до политичког незадовољства, била је замрачена колективним страхом од комунизма и мржњом према њему. Хладни рат (посебно вођен на макартијевски начин), који је идентификовао непријатеља као противника начина живота старе средње класе, одвлачио је пажњу средње класе од њеног пропадања, везујући је за црвену опасност, која се касније испоставила као безначајна. Обузети наводном опасношћу од комунизма, средњи слојеви нису ни примећивали много непосредније претње њиховом начину живота, па чак ни то да је он угрожен не од комунизма, већ од неких других извора.

Та спознаја била је надаље и дефинитивно замагљена невиђеним просперитетом који је остварен управо у послератним годинама. Како је економски колач надлазио и како су све групе добијале све веће комаде, већини, укључујући ту и стару средњу класу, изгледало је да има мало основа за незадовољство. То је посебно важило за оне делове старе средње класе који су, имајући значајне добити од оне исте политике Њу дила и кејнзијанизма којој су се тако оштро супротставили, постигли у то време одређени успех. Многи од ових парајлија из старе средње класе повлачили су се у градове држава такозваног Сунчаног појаса, посебно Калифорније, где су улагали у некретнине и удруживали се с локалним носиоцима њихове идеологије, посебно њеног економског садржаја. Током овог истог периода, упоредо с тим процесом дошло је и до сеобе остареле генерације јеврејских имиграната, којима је пословни успех омогућио да се повуку на Флориду и ту улажу у све моћније тржиште некретнинама у овој држави. Успешни пословни људи из редова Јевреја морају се посматрати као посебна групација богате средње класе, групација чији корени нису ни протестантски ни средњозападни; њихов класни положај — као, уосталом, положај много ширег слоја средњих класа са средњег запада — почива на приватном предузетништву. Сличности у статусу између ове две богаташке групе средње класе, упркос постојећим разликама, представљају основу за њихово по-

литичко савезништво, на које ћемо се ускоро вратити. Међутим, за сада је довољно напоменути да је овим групама, као уосталом и свим другим, у послератним годинама изгледало да је с Америком све у реду.

Тако су сви једнодушни у оцени да су послератне године биле значајан период у америчкој историји. Не само да су солидарност за време рата, послератна параноја и општи просперитет помогли да се предупреди свако незадовољство старе средње класе њеним сталним па чак и убрзаним пропадањем, већ су успешно сузбијали свако озбиљно унутрашње незадовољство. Послератне године довеле су у значајној мери до стварања једне идеолошке хегемоније или „краја идеологије” (Daniel Bell, 1962; Seymour Martin Lipset, 1959; Chaim Waxman, 1969) коју је стара средња класа сматрала наставком своје сопствене.

Али та илузија није била дугог века, као што се и показало већ шездесетих година. Та бурна деценија неповратно је нарушила идеолошку хегемонију послератних година и учинила да стара средња класа постане свесна не само да неке од америчких институција нису више верне њеним вредностима, већ и да су те вредности нападнуте са неколико различитих фронта. Изгледало је да један од ових фронта воде амерички Црнци, који су, постављајући све оштрије захтеве за улазак у амерички живот, одбацивали раније јединство као маску за њихово искључивање. Стара средња класа и сви они који су благонаклоно гледали на њене вредности гнушали су се често насилних и необузданих средстава која су Црнци користили у постављању својих захтева, а посебно им је сметао идеолошки садржај ових захтева. У црначким захтевима за неким афирмативним друштвеним акцијама у разним областима живота, стара средња класа је видела у ствари захтеве Црнаца за владиним дотацијама и благонаклоном ставу владе према настојањима да Црнци остваре исти друштвени и економски ниво који су све друге групе већ оствариле искључиво својим индивидуалним напорима. Показавши се неспремни да сами себи прокрче пут нагоре, изгледало је као да Црнци траже да им влада гарантује могућности да се пробијају; они су тражили „утврђену” конкуренцију. И на запрепашћење старе средње класе, изгледало је да влада излази усусрет црначким захтевима.

На другом фронту, стара средња класа доживела је још један напад на њене вредности, и то од стране борбених студената из средње класе, који су, по мишљењу припадника средње класе били размажени, неуредни и прљави, нерадници, незахвални за могућности образовања које су им пружене, непокорни, атеисти и често наклоњени комунизму. Укратко речено, њима су недостајале протестантске врлине и њихове активности изазвале су код средње класе — која је иначе већ била огрезла у антиинтелектуализму (Richard Hofstadter, 1962) — још дубљу сумњичавост према универзитетима и универзитетским професорима. Јасно, са тачке гледишта средње класе, оно што се догађало у Америци није било у реду.

Упркос све већем разочарењу и отрежњењу, стара средња класа средином шездесетих и почетком седамдесетих није била спремна да брани своје вредности које су биле угрожене. Пошто деценијама нису морали да истичу те вредности, припадници средње класе бивали су све апатичнији и оуглали на своју све спореднију улогу у америчком друштву; у сваком случају, недостајала им је личност националног угледа која би заступала њихове вредности. Незадовољство је све више расло. Средином шездесетих година оно је изражено само као неорганизовано и неартикулисано осећање да нешто није у реду, да америчко друштво губи из вида своје и њихове основне вредности, како моралне тако и економске. Barry Goldwater је 1964. године покушао да поново истакне ове вредности, али није био у стању да превазиђе многе препреке које су му стајале на путу.⁵ Међутим, четири године касније Richard Nixon такође је осетио значајан мада релативно тих глас старе средње класе и постао први национални политичар који је то у потпуности искористио. За најниже делове старе средње класе — оне који нису постигли успех, али који су, остајући на југу и средњем западу и даље доживљавали пропаст њихових основних вредности и начина живота — Nixonova ранија политичка

⁵ Ово укључује и шапутања о томе да је он Јеврејин, затим о његовом претераном наглашавању иностране политике, његовој отворености и о његовој милитаристичкој оријентацији. Насупрот Goldwateru, његов следбеник Ronald Reagan, у победничком стилу, испољио је своје средњозападне вредности чак и у вавилонској тврђави Холивуда.

каријера нудила је уверавања да он неће бити „мек” према комунизму, а његова реторика „реда и закона”, којом се служио током изборне кампање, пружала је помало лажно обећање да ће окончати расне и студентске немире. Старо бродвејско питање, које се стално понављало у Nixonовој Белој кући — хоће ли то проћи и у Реогџи — указује да је Nixon био свестан овог дела својих бирача и да је био спреман да их задовољи. Он је, уопште узев, могао то да учини обезбеђујући овим групацијама повећање издатака за појачање реда и за здравство. Мада су често имали исте интересе, богатији делови старе средње класе — они који су од времена Њу дила остварили неки економски успех — такође су пригрлили Nixona као алтернативу ономе што су они сматрали расипничком политиком Johnsonовог „великог друштва” која је, чинило им се, не само давала и шаком и капом онима који то нису заслужили, већ је у свеопштем „рату против сиромаштва” на чело битке постављала погрешне генерале — саме сиромашне. Њима се некако чинило да је Nixon њихов човек; томе у прилог ишла је и чињеница да су међу његовим најблиским пријатељима били припадници њихове сопствене класе као што су Bebe Rebozo, Robert Abplanalp и J. Williard Marriott. Nixon је имао личне везе чак и у два највећа упоришта ове групе — Калифорнији и Флориди, држећи мини - Беле куће у Сен Клементеу и Кеј Бискејну, пружајући тако и једнима и другима задовољство да буду у вези с председником. Међутим, упркос подршци коју су пружали Nixonу, ни виши ни нижи делови старе средње класе нису у то време били политички гласни и изражајни. Наравно, они нису били баш сасвим неми. Spiro Agnew, на пример, заступао је њихову праведну ствар, но његово „страно порекло” и пад у немилост спречили су да он постане и њихов легитимни заступник. И поред тога, оба дела старе средње класе остала су углавном политички пасивна и заједно су чинила значајан део Nixonове „неме већине” — с правом тако назване.

Од тог доба средња класа је, међутим, постала прилично бучна. У ствари, мада су расни и студентски немири убрзо били ућуткани, стара средња класа није могла само тиме да се задовољи, јер је пропадање њених вредности и начина живота изненада постало сасвим видљиво. Од шездесетих година незадовољство старе средње класе је расло и појачавало се са све већим освешћивањем

вањем да већина америчких институција напушта поменути вредности. Неоконзервативизам постао је идеолошка машина растућег незадовољства средње класе. Међутим, та машина није носила своје путнике истим циљевима. Па чак и унутар слојева старе средње класе, исте оне две групе чија је тиха, немушта подршка Nixonу почивала на различитим основама — мада су оне имале додирних тачака — развиле су своје политичке ставове, да би сада представљале у основи различите правце неоконзервативизма; један који је првенствено заинтересован за морални садржај, а други за економске поруке. Сваки од њих захтева посебан третман.

Неоконзервативизам као узор исправности. Историјски, примарну основу прећутне сагласности старе средње класе и давање легитимности америчким институцијама чинила је идентификација овог слоја с оним вредностима и идеалима које је он сам поставио као друштвено доминантне и које је сматрао утиснутим у америчко друштво. За ниже делове старе средње класе, ова врста идентификације и даље је била посебно значајна, јер им није пошло за руком да развију неке друге — то јест економске — основе своје прећутне сагласности. Од шездесетих година наопако, ове групе су постајале све више и све болније свесне да америчке институције не одражавају њихове вредности, које су раније биле доминантне. Конкретно, сматрале су да је породица пољуљана и да је њен интегритет подривен свеопштом најездом појава као што су сексуална слобода, промискуитет, измена улоге полова, права хомосексуалаца, широко доступна контрола рађања и могућност абортуса, растућа стопа развода, порнографија и феминистичка идеологија. И телевизија, с приказивањима неморалног начина живота и активности, а за неке чак и радио-програм, рокенрол музика, отежавају очување моралне светлости дома. За многе припаднике старе средње класе, ако породица и јесте рај у овом бездушном свету, она је рај под опсадом, рај који вапи за одбраном. Свакако, њима се чини да су они сами сасвим исправни: „одговарајућа” структура породице, како је они виде, свакако је била ослабљена делимично и циљевима које они сами постављају. Може се рећи да проблеми породице чине средишњу тачку њиховог садашњег конзервативизма.

Али, наравно, проблеми породице нису једини извор преокупација старе средње класе. Образовни систем такође, који је некада пружао чврст ослонац њеним вредностима и моралним нормама напустио је те традиционалне вредности и уместо тога прихватио „посветовљени хуманизам”, свеобухватни израз за објективизам и вредносни релативизам. Чини се да посебно узнемирава то што у јавним школама више није дозвољена молитва и што се предност сада даје науци о еволуцији, а не Постању.⁶ Штавише, откако су занимање за етнологију, затим разна ревизионистичка гледишта и критика рата ушли у званичне програме — посебно у оквиру предмета америчка историја, која је традиционално наглашавала крајње моралну прошлост и још светлију будућност — стара средња класа више није могла да препозна своју сопствену земљу у уџбеницима које су њихова деца доносила кући. Чак се и „нова математика” може сматрати извором отуђења и узнемирења: својим наглашавањем децималног и метричког система, она постаје неки „туђи” рачун, непознат бакалину. Уз то, стара средња класа стрепи да се војна моћ, која јој је некада пружала осећање поноса и надмоћи, „срозала”, док комунистичка ратна машина и даље жање успехе. Такође, велика привреда често изгледа корумпирана, себична и неспремна да се поштено такмичи, док је влада немајући никаквог утицаја пре него што је Reagan изабран за председника, изгледала неспремна или неспособна да учини било шта у том погледу. У том смислу, као реакција старе средње класе на напуштање традиционалних вредности у америчким институцијама, неоконзервативизам изражава кризу легитимности, коју доживљава стара средња класа.

Све ове преокупације старе средње класе нашле су израза у националној политици. Пошто их је Nixon напустио и изневерио, а Ford им није пружио никакву инспирацију, многи од припадника старе средње класе прихватили су сељачке корене и поновно рођени популизам Jimmie Cartera. Али, ни Carter као председник

⁶ У случају еволуционизма, циљ је био посебно добро изабран. Јер, ова пркосна еволуција врста тражила је преузимање једне функције коју је раније монополисала религија — да нам пружи мит о пореклу. Стога не би требало да буде изненађујуће то што су они који су проповедали религиозну верзију пружили такав отпор.

није успео да испуни њихова очекивања. Баш у време када је њихов растући страх захватио агресивно исправно наступање, у име старих вредности, Чартер се показао slabим и неодлучним. У основи, они су осећали да су изабрали погрешног протестанту. На домаћем фронту Carter је говорио о жртвама и понудио им је грађанску религију, једну апстрактну, секуларизовану и интелектуално сублимирану верзију хришћанског братства и добре воље. (Robert N. Bellah, 1967) Политички активна стара средња класа, међутим, захтевала је сасвим одређену врсту моралног оживљавања — ништа мање до поновно повезивање америчких институција с традиционалним вредностима ове класе. У иностраној политици, Чартер се такође позивао на протестантско наслеђе, наглашавајући интернационално братство, мир на земљи и добру вољу. Он је Сједињене Државе понудио као пример осталом делу света, посебно у погледу људских права и морално је осуђивао оне нације које нису биле склоне да своје грађане третирају с хришћанском пристojношћу. У очима старе средње класе Carterov стил имао је за резултат губитак Панамског канала и понижење које је Америка доживела у Ирану. Ни једно ни друго није се могло опростити. Он им је понудио вилсоновско понижење онда када им је била потребна агресивност и мушкост једног Teddija Roosevelta. И у домаћим и у иностраним питањима, Ronald Reagan је у својој компанији коначно обећао средњој класи оно што је она желела.

У јединственом сплету околности које су преовлађивале у послератним деценијама, вредности старе средње класе могле су се увелико узимати као нешто што је дато. У одсуству неке непосредне опасности, оне се нису морале ни бранити нити често испољавати, већ су великим делом могле бити просто усвојене. Међутим, такав луксуз политика себи ретко кад може да дозволи и простодушна вера често је жртва друштвених промена. Многе промене које су се укорениле у Америци од шездесетих година, оправдано виђене од старе средње класе као претња њеном начину живота, натерале су припаднике средњих слојева да своје вредности уздигну на један свеснији ниво. Када су те вредности постале свесно артикулисане, разматране и брањене, насупрот снагама које су биле спремне да их поткопају, оне су се нужно све више политизирале и најзад су нашле израза у конзервативном

покрету, који треба да задржи и преокрене оно што су његови носиоци сматрали неморалним усмерењем америчких друштвених промена. (Karl Mannheim, 1971)

У својим настојањима да то учине, они су у религији нашли мотор, катализатор и глас за њихова политичка убеђења. Наравно, историјски гледано, ова повезаност између политике старих средњих класа и религије не изазива изненађење, јер је религија обезбеђивала како инспирацију тако и сталан извор подршке многим вредностима и идеалима старе средње класе. У ствари, управо из тог разлога, уздизање вредности старе средње класе на свеснији ниво такође је поспешивало реafirмацију традиционалне религиозности. Ово посебно важи за протестантизам и — кад је реч о питању као што је абортус — за католицизам, такође. Ово истовремено испољавање старе политичке агресивности и религиозности старе средње класе и њихова историјска повезаност објашњавају садашњу фузију религиозне енергије и праведничког гнушања са политичким конзервативизмом, какав је изражен у Моралној већини и сличним организацијама, кампањама против абортуса и против уставног амандмана о изједначавању права полова и у разним другим регионалним политичким походима за поновно освајање изгубљене надмоћи моралних вредности старе средње класе.

Свакако, овај спој праведничког активизма и конзервативне политике никако није нека својеврсна појава у америчкој историји. Као што је раније већ поменуто, стара средња класа је и раније реаговала на своје пропадање и пропадање својих вредности, тако да се у извесном погледу садашњи израз конзервативизма ове класе може посматрати само као најновије нарастање америчког нативизма. Па ипак изгледа да у овом садашњем случају има нечег фундаментално различитог. Сваки претходни израз нативизма био је усмерен на неку посебну опасност — алкохол, еволуцију, имигранте, политичку корупцију итд — која је преовладавала у стрепњама и пажњи јавности. Наравно, и садашњи израз нативизма такође је усмерен на нека одређена зла, али ниједно од ових зала не чини се доминантним, већ је некако уроњено у једно општије и свеприсутно незадовољство. То јест, нативизам реагује не против посебних облика модернизма, као што је био случај у

прошлости, већ против читавог модернизма као таквог — ако је оваква интерпретација исправна — што значи да се стара средња класа можда коначно освестила у погледу чињенице да њене бојазни нису произашле из опасности од неког неухватљивог и неодређеног непријатеља, већ из самог тока историје.

У ствари, изгледа да је намера средње класе да преокрене сам ток новије историје и да политичким средствима захтева онај свет који је изгубила. Тако, на пример, поједине групе старе средње класе ставиле би ван закона абортус, цензурисала писане материјале и телевизијски програм, поново увеле молитву у школама, а Библију ставиле бар равноправно са науком о еволуцији, вратиле Америку у положај неоспорне војне доминације, учврстиле ауторитет родитеља и интегритет породице, смањиле или укинуле социјалну помоћ за преваранте и друге сиромаше који не заслужују помоћ итд. Сваки од ових корака доприносио би враћању њихових мерила и вредности на доминантни положај у одређеној сфери америчког живота. Па ипак, свет старе средње класе који би ускрснуо у великој мери био би свет који никада није ни постојао, јер у Америци света заједница никада није ни била остварена; она никада није била праведна и добра и чиста онолико колико су је они замишљали. Умногост, ова политика је политика носталгије, политика која дочарава једно прохујало златно доба кроз ружичасту маглу времена и раздаљине. Штавише, чак и ако је то виђење тачно, свет старе средње класе не би могао бити поново успостављен, јер се развој који се одиграо у последњем столећу не може преокренути. Тако су, на пример, гигантска индустрија, бирократија и влада ту заувек. Потпуни продор гломазних институција и културних праваца у малим градовима и руралним областима, упориштима старе средње класе, не може се сада једноставно поништити; ове институције нису више аутономне, већ су уклопљене у шира тржишта и шире политичке арене. Било јој то драго или не, стара средња класа је сада део већих друштвених фабрика, а таква ће и остати. Али, њена настојања да се одупре судбини, да промени талас који је носи, произвела су нове шаре и шавове на америчком политичком руху.

„Главна улица запада”: нове флаше за старо вино. Моралистички делови старе средње класе свакако нису једине присталице

нове конзервативне идеологије. Кад би то био случај, њихове идеје готово сигурно не би доживеле тако снажан успон и не би сада доминирале америчком политиком. Искрено речено, носиоци ових моралних вредности су се вероватно спустили до тачке на којој више немају оне неопходне политичке изворе — као гласачке снаге, тако и финансијска средства — који би омогућили да они сами остваре идеолошко подмлађивање. Стога је одлучујуће што су се друге групе придружиле моралистичким деловима старе средње класе у подршци новим конзервативним идејама, мада су њихови разлози друкчији и мада ове групе наглашавају неке друге облике ових идеја.

Једна од тих група је и богата средња класа. Директни потомци добростојећих пословних људи и наследници идеологије старе средње класе, посебно њених економских садржаја, они ништа мање не припадају средњој класи добростојећих пословних људи. У ствари, на основу једне друкчије друштвене историје и групног искуства, они су створили концепцију о себи самима и поглед на свет сасвим различит од оног који су имали њихови преци из старе средње класе; њему су прилагодили идеје које су наследили. Конкретно, мада ова богата средња класа није умногоме изменила садржај економских идеја старе средње класе, она је овим идејама придала нова значења и нова обећања, обновила њихову виталност, дала им нови тон, ослобођен тешког терета прошлости и преусмерила их у другом правцу. Више од иједне друге групе, успешна средња класа учинила је овај савремени конзервативизам, и посебно његов економски садржај, достојним поштовања.

Далеко од тога да је амерички друштвени и економски развој био уједначен. У ствари, исте структуралне промене које су током последњег столећа натерале припаднике старе средње класе, њихове вредности и начин живота у дефанзиву, продрле су и у сеоска подручја у различитим областима, у различита времена и са различитим степеном јачине и брзине. Уопште узев, те промене су се најпре одиграле на североистоку и, следећи експанзију саме нације, прошириле су се на југ и запад. И увек је било оних појединаца — било авантуриста који нису могли да се скрасе, или обичног света који је тражио своју прилику у мање ограниченом

пределу — увек је било оних који су се кретали према западу, и пре ових структуралних промена. Многи Американци прихватили су савет Horace Greeleya и чине то и данас, те је најдинамичније демографско кретање становништа у америчкој историји било кретање ка западу.

Катастрофа тридесетих година нашег века дала је нови подстрек овој експанзији ка западу. Чак и пре тридесетих, углавном као одговор на једну енергичну кампању коју је 1880. започео агресивни издавач Los Angeles Timesa, (David Hallberstam, 1979: 107) хиљаде људи годишње кретало се ка Калифорнији, тражећи своју срећу на разним путањама. Међутим, тридесетих година, када је депресија почела да узима своје жртве, а сушне године претвориле некада плодни средњи запад у бесплодну равницу, све већи број пропалих фармера, наполичара, пропалих пословних људи и других бежало је у очајању на запад. Број придошлица у Калифорнији тако је нагло нарастао да је та држава чак почела да тражи неке законске мере како би их вратила натраг. Али, њена настојања била су неуспешна. Трпајући сав свој иметак у кола, или на кола, читаве породице из Оклахоме и Арканзаса, чију је најезду Steinbeck описао у Плодовима гнева, прокрчиле су себи пут до Калифорније, тражећи било какву шансу или физички посао. Премештајући се тако, са собом су доносили свој економски етос старе средње класе, који су задобили на малим фармама и главним улицама хиљада варошица средњег запада.

Али, Калифорнија није била — нити је обећавала да ће то бити — још једна учмала варошица чија би главна улица патила од исте судбине варошица других делова земље. У главама људи, запад уопште и посебно Калифорнија дуго су уживали једну посебну репутацију. За генерације Американаца Калифорнија је била обећана земља, место где су снови постајали стварност, а наде биле испуњаване. Овакав глас вероватно је произишао из велике златне грознице, 1848. или је њоме бар био увелико потхрањен. (Stanford M. Lyman, 1978: 253-259) Са мало среће, углавном у лову и скупљању, човек се могао обогатити и успети се преко ноћи из блата до звезда. Међутим, мада је златна грозница неоспорно била значајна, она није једина која је допринела репутацији Калифорније као обећане земље, јер се могло обогатити брзо или

релативно брзо и на много обичнији начин. Уопште узев, због тога што су структуралне промене након грађанског рата допрле до ње на крају, Калифорнија је била последња граница предузетништва у Америци. Чак и када се распон могућности на истоку, југу и средњем западу прогресивно сузио, Калифорнија и суседне државе на југозападу и даље су остављале простора у коме су предузимљиви пословни људи могли да ризикују, да се такмиче и да напредују. Свако ко је икада пожелео нешто у Калифорнији, како је рекао један од успешних предузетника из ове државе, доживео је остварење својих снова. Амбициозним пословним људима Дизнијева песма још увек обећава шансу.

Многи су се у то и уверили. Посебно по окончању депресије, бројна богатства створена су у све јачој индустрији смештеној у Холивуду и шпекулацијама некретнинама, посебно у пољопривредним крајевима и у великим градовима који су се развијали, као у Лос Анђелосу, где су спекулације земљиштем биле повезане с манипулацијама правом на воду. Многи други остварили су нешто скромнији успех са својим ресторанима, бензинским пумпама, бакалницама, живинским фармама и другим малим предузећима. Док су се неки обогатили нагло и на спектакуларан начин, баш према калифорнијској легенди, богаћење многих предузетника било је производ традиционалне америчке формуле, која је у себи обједињавала постојање могућности делања с применом протестантских врлина средње класе — вредноће и такмичарског духа, које су собом донели у Калифорнију са средњег запада. Истине за вољу, то богаћење било је и производ оних истих закона Њу дила којима су се ови једном одупрли, и то из својих идеолошких принципа. Влада је била та која је у време програма Њу дила саградила забране који су омогућавали да манипулације правом на воду и спекулације земљиштем буду тако уносне. Влада је била та која је омогућила смелим пословним људима повољне кредите и утврдила дотације за цене нафте и пољопривредне производе. Но, и поред свега тога, као по правилу, ови успешни предузетници нису признавали да су баш они највише добили од тих владиних интервенција у економији; они су признавали само свој успех, а не Њу дил и његов допринос томе. Као резултат тога они су себе сматрали класичним предузетницима, а свој успех производом ништа мање до њиховог тешког рада, иницијативе, вредно-

ће и такмичарских врлина. За ову генерацију калифорнијских пословних људи, порука није могла бити јаснија: предузетнички капитализам још увек функционише и амерички сан о успеху кроз ослањање на сопствене снаге још увек је жив, још увек могућ. По њиховом сопственом искуству, био је то остварени сан.

У послератним годинама, овај слој успешних пословних људи са запада доживео је брзу експанзију када је велики број западњачких предузетника, постигавши успех сличном комбинацијом тешког рада, иницијативе, и — непризнатог — програма Њу дила, почео да се повлачи у пензионерске заједнице у топлијим крајевима Калифорније и државама Сунчаног појаса. Када су се већ нашли тамо, удружили су се с регионалним носиоцима исте оне економске идеологије добростојећих људи из варошица са запада, појачавајући тако регионалну политичку и економску снагу читавог слоја. Углавном као резултат овог мешања, западне државе постале су примарна база моћи богатог слоја средње класе, као и економске идеологије коју је овај слој носио. Наравно, подршка овој идеологији, као и припадници богатих средњих класа могу се наћи и другде, а не само у „главној улици запада”. Јеврејски досељеници, успешни пословни људи, на пример, које смо већ поменули, почели су у послератним годинама да се селе у те пензионерске заједнице на Флориди, стварајући тако у тој држави концентрацију богате средње класе, највећу после оне у Калифорнији. Неки делови из ове средње класе могу се наћи међу оним јеврејским интелектуалцима који су одбацујући уз пут свој младалачки радикализам остварили успех у науци и, у новије време, у десничарским организацијама; у последње време ови интелектуалци били су од користи у формулисању идеолошке одбране и оправдавања неоконзервативизма. Наравно, има и оних успешних пословних људи с југа и запада који се још нису пензионисали и који често припадају локалној, па чак и регионалној елити. Међутим, и упркос тако разбијеној подршци, баш међу успешним пословним људима запада, припадници богате средње класе имају своја јака упоришта.

Седамдесетих и почетком осамдесетих година, богата средња класа, предвођена својим припадницима из западних држава, јавила се као значајна политичка снага. Њен политички представ-

ник Ronald Reagan је на неки начин оличење друштвеног искуства ове класе. Рођен 1911. године у Темпику, Илиноис, Reagan се одселио у Калифорнију 1937. где је — мада никада није постао главна звезда — постигао извесну славу и зарадио иметак као холивудски глумац и, касније, као председник Удружења филмских глумаца. Са средњом класом овог региона заједнички му је економски поглед на свет, производ заједничког идеолошког наслеђа старе средње класе, прочишћеног кроз филтре успеха. Када је Reagan начинио свој први пробој у политичку арену, говорећи у прилог Goldwatera на националној конвенцији републиканаца 1964. године, становници „главне улице запада” одмах су били привучени оним што су видели и чули. Отада они постају његове најјаче присталице. Они су, рецимо, помогли финансирање његове кампање за гувернера Калифорније, а заузврат, он им је дао значајан утицај у својој администрацији. Реаганови председнички избори, с њиховом обилном финансијском подршком, представљају *skok* западног крила богате средње класе од регионалне власти до националног утицаја. То се може рећи не само зато што су припадницима ове групе понуђени високи положаји у влади — на пример, Jamesu Wattu, Williamu Frenchu Smithu, као и најближим политичким сарадницима Justinu Dartu, Holmenu Tuttleu, Earleu Jorgensenu и другим — већ опет због тога што је сам Reagan представник овог слоја, делећи његове идеале и вредности. У великој мери тај њихов заједнички поглед на свет налази израза у Reaganovim ставовима, посебно у онима који се односе на економију и друштво.

И поглед на свет и економска политика која из њега следи одсликавају искуство западних пословних класа. Оне се великим делом састоје од успешних пословних људи који никоме не дугују успех него су сами нашли своју шансу и на лични финансијски ризик, ту шансу искористили у слободној конкуренцији. Штавише, као успешни западњаци, ови нови људи власти теже да пропадање и декаденцију „старих” градова и институција на североистоку гледају с охолошћу, а на економске потешкоће с којима се сада суочавају неки од ових градова, посебно Њујорк, некако с висине. Њихова концепција о начину на који треба да оперишу сви нивои економије умногоме одсликавају услове њиховог сопственог успеха, бар онако како они виде те услове, јер, уопште

узев, они не признају допринос програма кејнзијанства и Њу дила. Како је то изражено у Reaganovoj политици националне економије, ова концепција укључује нагласак на „страну понуде” или производни сектор, као и приврженост слободном предузетништву, конкуренцији и нешто измењеном *laissez faire*-у. Конкретно узев, ово је за резултат имало политику смишљену тако да повећа могућности предузетништва и инвестирања. Тако, на пример, смањивање пореза на приход из пословања и пореза на део за амортизацију омогућило би пословном човеку да већи део зараде одваја за инвестирање — стратегија која нам открива предузетнички поглед на свет под претпоставком да се неопорезовани приходи пре инвестирају у циљу повећања продуктивности него у неке хоризонталне комбинације — у потрошњу, или неке друге непроизводне могућности. Други основи ове политике имају за циљ да олабаве економска ограничења и да повећају и продуктивност и конкуренцију смањивањем интервенција владе у пословне активности. Они који су успели у обновљеној конкуренцији и који су дали продуктиван допринос економији били би награђени за своје напоре кроз усвајање других ставова ове политике — на пример, оне по којима се смањују порези на добит, поклоне и имање, омогућујући тако да пословни човек или његова породица више новца задрже у својим рукама. Најзад, према предузетничком погледу на свет, они који не производе не треба ни да буду награђени за своју лењост, већ их треба натерати да траже неки продуктиван рад. Ово би се остварило смањивањем социјалне помоћи, програма са маркицама за храну, помоћи за незапослене и томе слично. Ови и други Reaganovi ставови произишли су из погледа на свет који нуди слој предузетника и ако би били спроведени до краја, успоставили би на националном нивоу неке од регионалних економских услова под којима се, како верују, и они сами остварили успех.

Вође великих америчких компанија дочекале су овакав пројект с једном амбивалентном мешавином опште подршке и одмерене опрезности. Ако би се у потпуности спровели, Реаганови економски предлози би поново подредили ове компаније једном нерационалном, непредвидљивом компетитивном тржишту, које су они, захваљујући величини, средствима, политичком утицају и пажљивом планирању, успели да превазиђу. (Johna Kennetha Gal-

braitha) Ризик и конкуренција — саме основе економског живота за предузетнике — нису пуно значиле за бирократизоване менаџере развијених корпорација. Они су били много заинтересованији за стабилну, предвидиву, рационализовану економију, у којој се може обезбедити растући профит. У складу са овим интересима, ови менаџери склонили су да имају амбивалентан став и у погледу Reaganovih предлога — који опет одражавају предузетничку идеологију — да се драстично смањи улога владиних одлука на тржишту и да се иде ка економији *laissez faire*-а. Менаџери из корпорација подржавају изузимање корпорација од пореза и укидање државне регулативе која доноси профит али, у целини узев, не могу се помирити с владиним интервенцијама у приватном сектору. Они би, на пример, задржали разне дотације за одржавање цена, програме гарантованих кредита, привлачне владине уговоре, бројне облике дотирања привреде и томе слично. Међутим, упркос својој опрезности, вође корпорација веома су забринуте због тешких економских проблема, високе инфлације, високих интересних стопа и великог националног дефицита који се јавио седамдесетих година и изгледа да су некако почели да осећају да је неопходно начинити неколико крупних корака да би се ови проблеми решили. Reaganova спремност да предузме такве кораке може бар делимично објаснити њихову првобитну подршку његовој политици. Међутим, на крају, иако нису толико реаговали на оптимизам Reaganove предузетничке идеологије, вође корпорација процењивале његову политику и њихову подршку на основу критеријума успешног посла. Пошто су првенствено менаџери а не идеолози, њихова подршка је више прагматична него догматична. Као резултат тога, они ће Reaganову економију подржавати све док верују да ће њени ставови бити успешни. У последње време они су постајали све неодлучнији, посебно с обзиром на рекордни национални дефицит која садржи Reaganov предлог буџета.

Сасвим је разумљиво да је слој малих успешних пословних људи средње класе склон да буде идеолошки одан Reaganовој економији. Она, на крају крајева, одражава ону предузетничку идеологију чији су они традиционални носиоци и коју су они пренели на своје успешније наследнике са запада. Још много пре него што је Reagan постигао било какав политички успех, славу

његове економске реторике пронели су, а и дан данас то свакодневно чине, привредне коморе и клубови ротаријанаца широм земље. И поред тога што су садржаји њихове економске идеологије идентични, постоји фундаментална разлика између идеологије главне улице и главне улице запада, разлика која произлази из веома различитих историјских искустава ових група.

Слој малих пословних људи средње класе, разуме се с неким изузецима, знао је само за стално пропадање током последњег столећа, а како показује значајно повећање броја банкротираних малих предузећа, то пропадање је знатно убрзано за последњих неколико година. У директном и посебном смислу, добростојећи пословни људи виде у Reaganovim економским предлозима могућност да економски преживе, посебно у његовом обећању о смањивању пореза на зараде и смањивању камата на кредите неопходне за опстанак посла. У Reaganовој економији они виде могућност свога опстанка у економији, која им иначе пружа све мање и мање прилике за то. Али, Reaganova економија значајна је овом слоју и на једном општијем нивоу. Због структуралних промена које су упорно подривале њен класни положај, стара средња класа бојажљиво и у одступању привија се уз економске компоненте своје традиционалне идеологије исто колико и уз њене моралне садржаје. Reaganova економија одзвања као њихов економски кредо, обраћа се том повлачењу и бојажљивости уверавањима да су стара средња класа и њен начин живота и даље значајни у Америци и обећавајући да ће економски идеали старе средње класе поново заузети своје место у дејствовању америчких економских институција. Као поражени који нису у стању да у потпуности сагледају свој пораз, припадници ове класе се држе своје економске вере као једног од последњих прибежишта свог разореног живота. Reaganova економија нуди им танушну сламку наде коју су они приграбили на ивици очајања, оправдавајући себе, али та њихова нада је нада из очаја и окренута је прошлости. То је нада гледања уназад, враћања Америке носталгичној ери, у којој су они владали економијом. Та нада је заснована на самозаваравању, јер повратка нема. Стара добростојећа средња класа пригрлила је економске принципе новог конзервативизма као прави реакционар који наслућује могућност свог ускрснућа.

Насупрот њима, становници главне улице на западу, нису знали за неуспех, већ само за напредак — њихов и њиховог региона. Још увек обасјана успехом, њихова колективна психа и поглед на свет нису одбрамбени, већ полетни и оптимистички. Разлика је уистину изразита. И поред тога што је њихова економска идеологија готово у потпуности идентична идеологији добростојеће средње класе, прочишћавајући ту идеологију кроз своје повољно искуство, богате средње класе је комбинују са конструктивном прогресивном вером, заснивајући је на поуздању рођеном из успеха. Њихова идеологија је пуна наде, али наде која произлази не из очаја пропадајућег слоја, већ из оптимизма једног слоја који је у успону. Бар делимично, оптимизам овог слоја одражава се у Reaganovom личном стилу умирујућег поуздања у његове економске ставове и у његовој бескомпромисној вери да ће ови ставови моћи да се остваре. И што је још значајније, њихов оптимизам налази израза у усмеравању њихових идеолошких оријентација, јер упркос чињеници да се економске идеје богатих средњих класа идентификују као конзервативне, оне су представљене више као визија будућности него као враћање прошлости. „Главна улица запада”, у ствари, настањена је радикалима, који би добар део политичких и економских основа савременог америчког друштва заменили нечим што они сматрају регионалним условима њиховог сопственог ус пеха. У том смислу Reaganova економија која отеловљује њихове економске принципе, није одбрамбено повлачење у прошлост, већ пре један предлог да се нација откупи проширивањем калифорнијског модела. Пошто су прогресивни по својим намерама, по њима би Reaganova економија ослободила нацију од погрешки политике новије историје и, у најмању руку, указала би на правац једног доброг друштва.

Пад и успон (?) модерног либерализма

Чак и уз комбинацију гласачке моћи старе средње класе и финансијске моћи „главне улице запада”, тешко је веровати да је конзервативизам могао да се уздигне на овако истакнути положај на коме се сада налази само захваљујући томе. У ствари, иако је постојало слагање њихових идеолошких интереса бар пошто су предузетници са запада достигли извесну зрелост као друштвени

слој — приближно две до три деценије — тек крајем седамдесетих година и почетком осамдесетих њихове заједничке идеје задобиле су доминантни положај у политици. За ово идеолошко ускрснуће од одлучујућег значаја било је то што су се њима придружиле многобројне присталице из, бар према новијој историји, сасвим неочекиваних извора. Штавише, ове нове присталице, захваљујући разликама у њиховој друштвеној историји и разликама у основама њиховог класног положаја, привучени су неким одликама новог конзервативизма због разлога сасвим различитих од оних које су имале две већ поменуте водеће групе.

Исте оне структуралне промене које су све од грађанског рата стално подривале класни положај и начин живота старе средње класе створиле су истовремено основе за један нови слој средње класе са сасвим различитим начином живота. (Vansmann и Vidich) Развој индустрије, економска и политичка централизација и раст огромне бирократске организације у готово свим доменима америчког живота створили су потребу за једном новом категоријом радника. Класни положај ове нове средње класе не заснива се на малим поседима, већ на занимању, а приходи не произлазе из независне пословне активности, већ из регуларне плате. У овај слој су, према томе, укључени радници са белим оковратницима и менаџери бирократских привредних организација, државе и других установа и, бар за сада, радници учлањени у синдикате који обезбеђују радну снагу за индустријске концерне. По Millsovoj процени, 1940. године новој средњој класи припадало је око 25 одсто радне снаге. Данас, она је неоспорно најбројнији слој у америчком друштву.

Значајна одлика новог конзервативизма и Reaganove домаће политике представљене у кампањи под рубриком права државе и предложене под називом нови федерализам, у једном важном погледу представља одбацивање значајне, мада готово невидљиве политичке улоге нове средње класе, која је добијала све више значаја бар од времена Њу дила и која се осамосталила током и након другог светског рата. Током овог периода, политичке бирократе у Вашингтону — један део нове средње класе — нагло је присвојио добар део контроле над друштвеним, економским и другим програмима, спроводећи ове програме на националном

нивоу, који је, наравно, природна средина за ове политичке бирократе, пошто су и они сами производ политичке централизације и гломазне бирократске администрације. Штавише, ти програми често се спроводе у складу с њиховим сопственим интересима, као службеника у одржавању и ширењу служби и делатности државе благостања и у складу с њиховим сопственим класним интересима — на пример, помагање ширења приградских подручја дотирањем изградње аутопутева, школа, водовода и канализације и томе слично.

У извесном смислу, Reaganови ставови представљају класну борбу између старе средње класе и њихових савезника с једне стране, и политичких бирократа из нове средње класе, с друге стране. У суштини, његова политика новог федерализма би имала за последицу експропријацију експропријатора и вратила би административну контролу над разним друштвеним и економским програмима на државни и локални ниво — што некако више одговара старој средњој класи — чији су законски оквири конзервативнији од оквира савезног конгреса. Велики број државних и локалних влада, мада су ове и саме подвргнуте неким централистичким тенденцијама, нису развиле нека врсту ушанчене бирократије нове средње класе која се појавила у Вашингтону. Као резултат тога, у великом броју случајева политички ставови који су настали на нивоу ових државних влада и регионалних управа лакше су могли бити стављени под контролу интереса старе средње класе и више начињени по мерилима старе средње класе него они који су настали у Вашингтону. У извесном смислу, Реаганова домаћа политика вратила би више контроле над важним друштвеним и економским програмима главној улици малих вароши, која би онда могла да утиче на њихово спровођење у складу са својим сопственим мерилима и интересима. Као једна додатна одлика новог федерализма, то премештање контроле над друштвеним програмима поново на ниво државе и регија, повлачило би и премештање одговорности за спровођење ових програма. Готово сигурно — јер републиканци нису заборавили протестне маршеве из шездесетих година — нешто од ватре би макијавелистички било узето од Вашингтона и распоређено на вође држава. У том смислу гувернери држава имају разлога да буду опрезни у њиховом одговору на предлоге новог федерализма.

Да иронија буде већа, у овој класној борби Reagan је задобио значајан извор подршке и од неких делова нове средње класе. За разлику од старе средње класе, нова средња класа никада није развила нека доследна политичка мерила која могу обезбедити основу за политичке ставове на које би политичари могли директно да се позивају. Нити је нова средња класа икада развила, ни у неком слабашном смислу, класну свест о поседовању заједничких интереса. На крају своје књиге, бележећи друштвени успон ове класе, С. Wright Mills примећује да су нове средње класе политички бескућници. (Mills White Collar) „Они оклевају”, тврди он, „збуњени у својим мишљењима, неусредсређени и неистрајни у својим акцијама”. Они су политичка „заштитница”, са тенденцијом да „следе обеспокојавајуће путеве престижа.” И што је најважније, пошто им недостају политичка мерила и нека доследна становишта за јавност, њихова политичка опредељења су обично одређена њиховим приватним положајем. У суштини, каже Mills у једној својој опасци која важи данас исто колико је важила и пре тридесет година, „на политичкој пијаци америчког друштва, нова средња класа је спремна за продају”. Очигледно за многе делове нове средње класе, Ronald Reagan је за сада онај који нуди највишу цену.

За стару средњу класу, као што је раније речено, суштина и легитимизација америчких институција била је заснована првенствено на снажној идентификацији с вредностима које је она као друштвено доминантан слој, била у стању да утисне у ове институције. Суочена данас с напуштањем ових вредности, стара средња класа тражи путеве да их поново оживи кроз конзервативни политички покрет. Неки припадници нове средње класе без сумње имају исте преокупације. Вредности и морал споро умиру и упркос различитим економским положајима, многи из нове средње класе такође су наследили морално завештање америчке прошлости. И они би могли да доведу у питање модернизам, на основу морала, иако се на свим другим основама њему ипак прилађавају. И поред тога, за нову средњу класу уопште, пропадање вредности старе средње класе не представља неки проблем. Будући да нема иста снажна убеђења у погледу угрожених традиционалних вредности и, уистину, будући да уопште нема никаквих сигурних вредности и традиција, нова средња класа није, уопште

узев, учествовала у реакцији старе средње класе на њено пропадане. Она је, у ствари, пре била склона да противречи неким моралним преокупацијама старе средње класе, залажући се уопштено за амандман о једнаким правима полова, омогућавање контроле рађања и абортуса, искључивање веронауке из јавних школа и тако даље. У сваком случају, моралистичке одлике новог конзервативизма нису баш неки примарни извори привлачности за нову средњу класу.

Захваљујући сопственој друштвеној историји и искуству, нова средња класа развила је сасвим различите суштинске основе за повиновање америчким институцијама и њиховом дејству и признавање њихове законитости. Нова средња класа је производ спектакуларног процеса економског раста и експанзије који, снажно убрзани након другог светског рата, од грађанског рата трансформишу грађанско друштво. Сазревајући током новијег периода, садашње генерације нове средње класе свој успон виде као паралелан развој америчког политичког и економског богатства у послератним годинама, у времену када америчка империја достиже свој врхунац. Као слој, они су знали само за побољшање и непрекидни економски раст. Као резултат тога, они су се навикли на све бољи животни стандард, довољан за стил живота који су изабрали пратећи мерила потрошње. За оне који се налазе на менаџерским положајима, овај животни стандард, у ствари, читава основа њиховог класног положаја, зависио је од плате, редовног запослења, могућности сталног напредовања у служби и повећања плате. За раднике у индустрији, животни стандард зависио је од сталног запослења, ретког отпуштања, пакета мера за повећање плата и повластица, и могућности прековременог рада. Обе групе, да би одржале свој животни стандард и изабрани животни стил, надаље су умногоме зависиле, више него што су то и мислиле, од владиних дотација за стамбену изградњу, могућности образовања за њих и њихову децу, дотација за пензије, аутопутеве и бројне друге друштвене услуге. С друге стране, све ово и најзад сама виталност нове средње класе зависе од извесног степена економског раста. Тако се може догодити да цена њиховог повиновања и укључивања буде даљња експанзија и успех економије на којој је заснован њихов начин живота.

Наравно, током последње деценије, у којој су повећане цене енергије, постало је све теже остварити нужан ниво раста и развоја; растућа инфлација, снажнија конкуренција и виши национални дефицит почели су да узимају своје економске жртве. Појединци сложене ефекте овог развоја доживљавају као смањење стварних прихода, отежавање могућности чланова нове средње класе да одрже изабрани начин живота и стандард потрошње. Као резултат свега тога, нова средња класа нагло је заузела одбрамбени став у погледу своје класе и свог статуса, и то током седамдесетих година, када је економско опадање почело да се осећа. Значајно је и то да је амерички економски успех, преставши да задовољава потребе, интересе и очекивања припадника ове класе, такође постао мање способан да обезбеди њихово тихо укључивање и да осигура њихово повиновање. Очеvidан израз растућег незадовољства, било је то да су многи почели да подржавају предложене промене у оним утврђеним политичким и економским формулама од којих су они сами примарно, мада умногоме несвесно, много добили. Конкретно узев, када су почели да доживљавају економске губитке који су угрожавали њихов начин живота, многи припадници нове средње класе почели су нагло да подржавају политику која би им омогућила да отпишу ове губитке на непредвидиве економске околности, надокнађујући их кроз политички изводљиво смањивање пореза на посед и на приход. Први конкретни политички израз ове тенденције вероватно се уобличио у ономе што су масовни медији назвали „грозницом револта против пореза”, када су се бројни чланови нове средње класе придружили настојањима да се прогута предлог 13 у Калифорнији, предлог 2½ у Масачусетсу и бројне sheme државних пореза на приход. На националном нивоу, Ronald Reagan је био први велики политичар који се позивао на економску несигурност нове средње класе, као и на морално незадовољство старе средње класе, обећавајући смањивање пореза на приход за 30% у року од три године. Његов политички успех не би вероватно био могућ без значајне подршке нове средње класе.

Неочекивани удар смањивања пореза, ниже класе искусиле су у виду смањења бонова за храну, програма школских obroка, социјалне помоћи и других социјалних програма. Готово је парадоксално, ако се има у виду њихова политичка инклинација током

последње три деценије, да то није представљало никакав проблем за велике делове нове средње класе. Очигледно, либерализам државе благостања, заснован на кејнзијанству, коме овај слој дугује свој класни положај и које је он, уопште узев, прихватио, није се, изгледа, развио у једну дубоко прихваћену политичку филозофију. Придружујући се другим групама као што су стара средња класа и јеврејска и протестантска богата средња класа са запада, па чак и неки „новодошавши” црнци — предузетници и интелектуалци, неки делови нове средње класе развили су, изгледа, једно готово нативистичко неповерење и мржњу према новим нижим класама — Црнцима и латино-американцима — чије потребе и захтеви представљају сметњу њиховом начину живота. Ако се њихова општа реакција на новије економске потешкоће може узети као показатељ, либерализам нових средњих класа није се довољно дубоко укоренио да би могао да угрози њихове тежње, а уколико би то и почео да чини могао би се веома лако напустити.

Али, ако су делови нових средњих класа спремни да жртвују сиромашне и свој сопствени либерализам да би осигурали свој сопствени економски иметак они вероватно неће скрштених руку гледати претње њиховом начину живота које би биле резултат ширих смањивања пореза. Како су се последице смањивања пореза прошириле, нове средње класе почеле су да увиђају да и оне саме, примарно, само добијају од читавог низа владиних мера које су сада угрожене и да имати на својим леђима владу у великом броју случајева и није неки непријатан терет. На пример, није случајно да је Reaganov предлог о смањењу повластица из социјалног осигурања — владин план о дотирању пензија за средње класе — дочекан са свеопштим отпором који је довео до већих пораза током прве године његовог мандата. Нове средње класе су тако склоне да реагују и против других владиних смањења — на пример редукације или укидања повољних владиних кредита за изнајмљивање или изградњу кућа. И посебно, они су склони да се побуне против већих смањења дотација за јавно образовање; пошто и сам њихов положај зависи од образовања, оно је света крава за нове средње класе коју ће бити веома тешко хранити без владиних дотација. Схватљиво је онда да, како су се редукације владиних дотација прошириле, неоконзервативна економска политика могла би да произведе „либерални противудар” пошто се

исте те групе нових средњих класа које су једном прихватиле ову политику повуку под крило државе благостања. Свакако, за многе овај противудар вероватно не би био заснован на правој оданости и искреном веровању у либералну политичку филозофију. То би пре био покрет који изражава економске интересе нових средњих класа и он би узео облик оданости либерализму државе благостања. У овом случају, либерализам би био мотор себичних интереса, а не циљ политичке акције. Али и поред тога резултат би био исти: нови конзервативизам би изгубио значајан и можда одлучујући извор подршке по једној веома високој цени.

Пошто су фискална умереност и ниски порези вечни циљеви економске мисли „главне улице”, бар за сада нове средње класе нашле су се у неуобичајеном слагању око економске политике са старим средњим класама и њиховим западним наследницима. Бар у овом ограниченом случају агенти традиције и модернизма уједињени су у својој подршци неоконзервативизму. Међутим, и поред тога, док су старе и нове средње класе удружене заједно као партнери у незадовољству, основе њихове оданости новом конзервативизму су фундаментално различите; једна је првенствено идеолошка са наглашавањем морала и економије, а друга се заснива углавном на економским себичним интересима. Да ли ће ова коалиција различитих делова средњих класа потрајати и чак уродити новим савезима свакако је у овом тренутку ствар нагађања. Међутим, несумњиво је да само путем овог помешаног цака уједињених бирача који су из веома различитих разлога привучени различитим циљевима новог конзервативизма, садашња доминације је уопште могућа.

(Michael W. Hughey, „The New Conservatism: Political Ideology and Class Structure in America”, *Social Research*, т. 9, бр 3, јесен 1982. стр. 791—829)

Превела Мирјана Ђукић

Литература:

Nelson, *Civilisational Complexes and Intercivilizational Encounters*, *Sociological Analysis* 34 (1973) и „Max Weber, Ernst Troeltsch and Georg Jellinek as Comparative Historical Sociologists”, *Sociological Analysis*

- 36 (1975), Weber, *The Idea of Usury* (Chicago: University of Chicago Press, 1969); „Weber's Protestant Ethic: Its Origins, Wanderings and Foreseeable Futures” у Charles Y. Glock и Phillip E. Hammond, *izd., Beyond the Classics?* (New York: Harper & Row, 1973); и Max Weber's 'Author's introduction' (1920): A Master Clue to His Main Aims", *Sociological Inquiry* 44 (1974)).
- C. Wright Mills, *White Collar* (New York: Oxford University Press, 1951).
- Max Weber, *The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism* (New York, Scribner, 1958); „The Protestant Sects and the Spirit of Capitalism", у: Hans Gerth и C. Wright Mills, *изд., From Max Weber* (New York: Oxford University Press, 1946).
- Daniel Bell, *The Coming of Post-Industrial Society* (New York: Basic Books, 1973); Paul A. Baran и Paul M. Sweezy, *Monopoly Capital* (New York Monthly Review Press, 1966); Joseph Ben-sman и Arthur J. Vidich *The New American Society* (New York: Quadrangle, 1971); и John Kenneth Galbraith, *The New Industrial State*, treće izd. (Boston Houghton Mifflin, 1978).
- Thorsten Veblen, *Absentee Ownership* (New York, Viking Press, 1923); W. Lloyd Warner, *The Social System of the Modern Factory* (New Haven: Yale University Press, 1974); и Arthur J. Vidich и Joseph Bensman, *Small Town in Mass Society* (Princeton: Princeton University Press, 1968).
- Daniel Bell, *The End of Ideology* (New York: Free Press, 1962); Seymour Martin Lipset, *Political Man* (New York, Doubleday, 1959); и Chaim Waxman, *изд., The End of Ideology Debate* (New York: Simon & Schuster, 1969).
- Richard Hofstadter, *Anti-Intellectualism in American Life* (New York: Vintage, 1962).
- Robert N. Bellah, *Civil Religion in America*, Daedalus, зима 1967, и у *The Broken Covenant* (New York: Seabury Press, 1975); *Civil Religion and Moral Order* (Wesport, Conn.: Greenwood Press, 1983).
- Karl Mannheim, *Conservative Thought*, у Kurt H. Wolff, *изд. From Karl Mannheim* (New York: Oxford University Press, 1971).
- David Hallberstam, *The Powers That Be* (New York: Knopf, 1979), стр. 107.
- Stanford M. Lyman, *The Seven Deadly Sins: Society and Evil* (New York: St. Martin's Press, 1978)
- Johna Kennetha Galbraitha, *The New Industrial State*
Bansmann и Vidich. *The American Society*.